

GINA VILIŪNĖ

SMILTĖS ir VĖJĀUS
kelionė po Baltijos jūrą

Iliustravo URTĖ KRANIAUSKAITĖ

TYTO ALBA

GINA VILIŪNĖ

SMILTĖS ir VĖJAUS
kelionė po Baltijos jūrą

Iliustravo
Urtė Kraniauskaitė

VILNIUS 2019

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Ši leidinių draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.

Draudžiama ši kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

© Gina Viliūnė, 2019

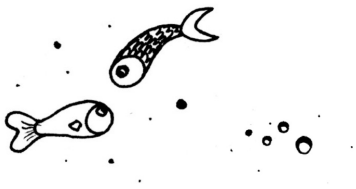
© Urtė Kraniauskaitė, iliustracijos, 2019

© „Tyto alba“, 2019

ISBN 978-609-466-398-7

Turinys

Naujagimiai Muziejuje	7
Svečiuose pas žuvis milžines ir jūrų liūtą.....	20
Pingvinų vakarėlis	31
Į laisvę	38
Išsiskyrimas	44
Šautuvas	50
Laukimas	60
Ruonių ligoninėje	65
Mazuto vaivorykštė	71
Miono salos šeiminkai	83
Jūrų kiaulės ir tinklas vaiduoklis	91
Nedraugiška ūdra ir pingvinas nepingvinas	101
Žiema ledo šalyje	110
Audra jūroje	122
Jūrinių erelių šeima	128
Pagaliam namai	136

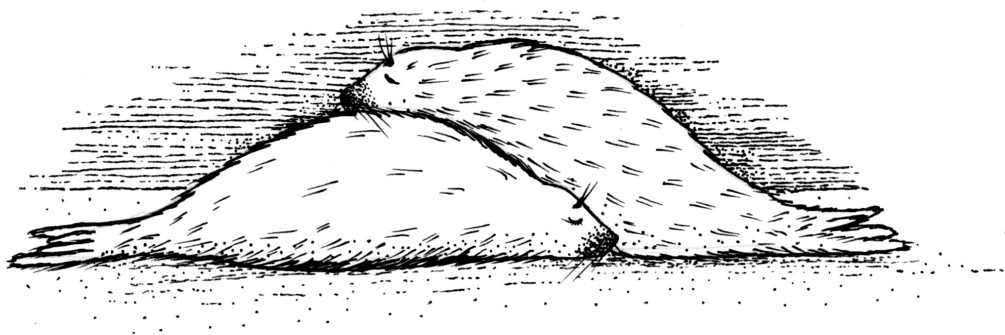

Naujagimiai Muziejuje

Buvo labai šaltas rytas – gal net šalčiausias per visą žiemą. Nors vasaris baigėsi, žiema neketino pasiduoti. Oras stingo nuo šalčio, gailiai girgždėjo Smiltynės pušys, košiamos stipraus ledinio vėjo. Kuršių nerijos smaugalyje tarp Baltijos jūros ir Kuršių marių įsikūrusio Lietuvos jūrų muziejaus akvariume buvo tylu. Pingvinai, ruoniai, delfinai ir jūrų liūtai kietai miegojo. Tik Baltijos pilkųjų ruonių baseine nebuvo ramybės: tąakt jų būrį papildė du naujagimiai ruoniukai. Šešerių metų ruonė tamsiai pilku kailiu pirmą kartą tapo mama. Pavargusi, bet labai išdidi, ji ilsėjosi sausoje aikštelėje ir nenuleido akių nuo mažylių.

Pilkųjų ruonių baseinas buvo didelis ir erdvus. Iš vienos pusės jį juosė turėklai, prie kurių dieną Muziejaus lankytojai ateidavo pasižiūrėti ruonių. Kartkartėmis ant turėklų nutūpdavo plepiai kirai ir papasakodavo naujienų apie atplaukusius į uostą laivus. Kitoje baseino pusėje buvo įrengta erdvi aikštelė, kur užsitarę ruoniai galėdavo patogiai numigti. Šios aikštelės kamputyje ir buvo įsikūrusi mama su naujagimiais.

Baseino gyventojai, keturi pilkieji ruoniai, priplaukė arčiau apžiūrėti mažylių. Vos gimę, balti pūkuoti ruoniukai jau mėgino šliaužti ir tyrinėti aplinką.

Berniukas buvo kiek didesnis, mergaitė – drąsesnė ir judresnė. Į pasaulį smalsiai žvelgė dvi poros didelį, juodų, apvalių akių, o ilgi ūsai juokingai kraipėsi, nosytėms uodžiant aplinkos kvapus. Baltas mažylių kailis beveik nesiskyrė nuo sniego, dengiančio baseino pakraščius, ir buvo toks šiltas, kad jaunikliai visai nejuto šalčio. Apvalių akių ir pailgų snukučių ruoniukai panėšėjo į šunyčius – tik vietoj letenėlių jie turėjo plaukmenis, pritaikytus irtis vandenyje.

Išalkusi porelė godžiai žindo maistingą mamos piena, o ši negalėjo atsigrožėti savo pirmagimiais. Net kai pasisotinę balti pūkų kamuoliukai užsnūsdavo, mama ruonė atidžiai juos stebėjo, pati nė valandėlei nesudėdama bluosto. Tačiau sužiūrėti du smalsuolius – ne juokas. Vos akimirką mama paleido iš akių žvitriąją ruoniukę, ir šioji iškart atsidūrė prie baseino krašto.

– Stok, negalima! – šūktelėjo mama.

Mažoji ruoniukė išsigando, paslydo ir pūkštelėjo į ledinį baseino vandenį. Mama ruonė šoko lyg įgelta, tačiau iš siaubo nesumojo, ko griebtis. Vanduo ką tik gimusiems mažyliams mirtinai pavojingas. Pūkų kailis saugo ruoniukus tik nuo šalto žiemos oro ir vėjo.

Vandenyje pūakai greitai permirksta ir mažyliai akimirkšniu persąla.

Laiimei, į pagalbą atskubėjo Žmogus. Dideliu sietu jis greitai ištraukė mažylę iš vandens, aptūlojo plačiu rankšluosčiu ir nusausino. Tada gražino drebančią ruoniukę mamai, o ši tučtuojau priglaudė ją prie šilto pilvelio sušildyti ir pamaitinti riebiu pienu.

Žmogus buvo visų Muziejaus baseinų šeimininkas ir gyvūnų globėjas. Jo veidą puošė nedidelė barzdelė, akiniai, o nuo dažnos šypsenos aplink akis buvo susimetusios raukšlytės. Jis dažniausiai vilkėdavo mėlyną neperšlampamą kombinezoną, avėdavo guminiiais batais ir būdavo užsidėjęs kepurę su snapeliu.

Gražinęs ruoniukę pabėgėlę, Žmogus švelniai paglostė mamą ruonę ir ją nuramino. Labai didžiavosi, kad jo numylėtinė atsivedė net du jauniklius – taip nutinka gana retai, nes mamos ruonės paprastai kasmet veda po vieną palikuonį. Žmogus apžiūrėjo ir abu mažylius. Daugiau nieko mama ruonė prie savo vaikų neprileido – net kitų baseino ruonių, – tačiau Žmogumi pasitikėjo. Juk būtent jis išgelbėjo ir jos gyvybę.

Tai atsitiko prieš penkis mėnesius, ankstyvą ruodenį, kai Baltijos jūros bangos vis dažniau šiaušiasi ir

švelnus, vasariškas vėjas tampa atšiaurus, rudeniškas. Tada ruonė laisva plaukiojo Baltijos jūros platybėse ieškodama žuvų. Nors užaugo Saremos saloje, centrinėje Baltijos jūros dalyje, ji jau drąsiai plaukiojo po visą Baltijos jūrą.

Tąkart, sekdamą guotą sidabražvynių žuvų, ji nepastebėjo į jūros dugną nugrimzdusio spygliuotos vielos ritinio. Kai sprandą nudiegė aštrus skausmas, ji suspurdėjo ir dar labiau įsiraizgė į dygliuotas vielas. Vanduo aplink ją nusidažė krauju. Iš paskutiniųjų išsipainiojusi iš vielos spąstų, plaukė kuo toliau nuo šios pavojingos vietos, o kai jėgos visai apleido, užsimerkė ir leidosi bangų nešama.

Lyg per miglą ruonė prisiminė, kaip bangos ją išmetė į smėlėtą krantą, kaip apstoję piktai skalijo šunys, kaip paskui atvažiavo Žmogus. Padedamas poilsiautojų, jis įkėlė sužeistąją į automobilį ir parsivežė į ruonių ligoninę šalia Muziejaus. Ten ilgai nuo jos nesitraukė: plovė ir tepė žaizdas, maitino iš buteliuko, lyg būtų kokia mažylė žinduklė. Rūpestingai prižiūrima, ji pamažu sveiko, priaugo svorio, žaizdos užsitraukė, ir Žmogus perkėlė ją į Muziejaus ruonių baseiną, kur jau gyveno keturi jos gentainiai, Baltijos pilkieji ruoniai.

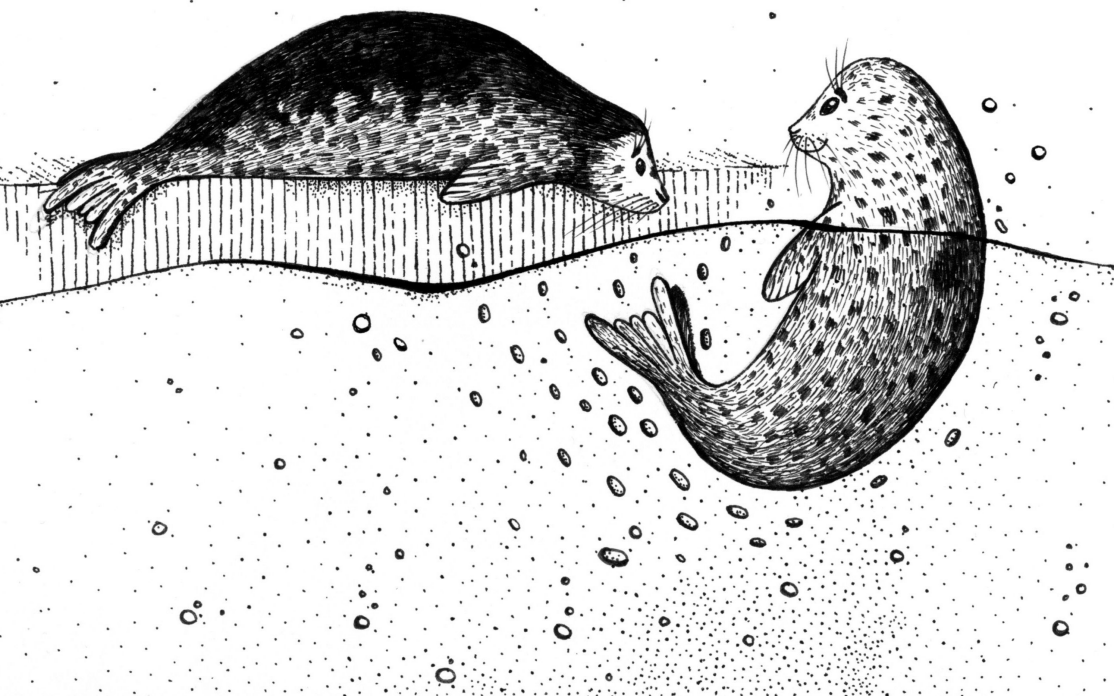
Žmogus dažnai lankydavo savo globotinę, šėrė žuvimis ir vis žadėjo vieną dieną paleisti į jūrą. Ruonei Muziejaus baseinas, žinoma, patiko, tačiau ji nesiliovė svajoti apie laisvę ir pilkai žalias Baltijos jūros platybes. Dabar, švelniai glausdama savo mažylius, ji tyliai niūniuodavo jiems lopšinę apie Baltijos jūrą ir ruonių namus akmeningoje Saremos pakrantėje.

Prabėgo trys savaitės. Orai keitėsi, iš po debesų vis dažniau kyštelėdavo spindulių saulė, tirpstant sniegui, nuo stogų ėmė varvėti vanduo, naktį sušalantis į gražius varveklus. Ruoniukai taip pat pasikeitė: gerokai ūgtelėjo ir pastorėjo, atrodė panašūs į dvi apvalainas statinaites ir išmoko ridinėtis po aikštelę. Baltas jų pūkas ėmė slinkti, augo naujas kailis – pilkas, dėmėtas ir toks tankus, kad nesušalsi nei vandenyje, nei ant kranto.

Atėjo laikas mažyliams mokytis plaukti. Iki šiol žalsvas baseino vanduo juos kiek baugino. Mama ruonė šypsojosi žinodama, koks džiaugsmas jos vaikų laukia vandenyje. Juk sausumoje ruonis – lėtas ir nerangus, o vandenyje tampa vikrus, greitas, lankstus, gali vartytis, šėlti, skrosti bangas.

Pirmoji ilgai neraginta į baseiną pūkštelėjo ruoniukė. Ji buvo tikra nenuorama, trokštanti kaskart

išmėginti vis ką nors nauja. Panėrusi mažylė akimir-
ką sustingo iš netikėtumo, paskui pajudėjo visu suap-
valėjusiu kūneliu, suplakė plaukmenimis ir apsivertė
kūlio. Nėrė gilyn, apsuko ratą ir išnėrusi pamojo bro-
liui: „Eikš!“

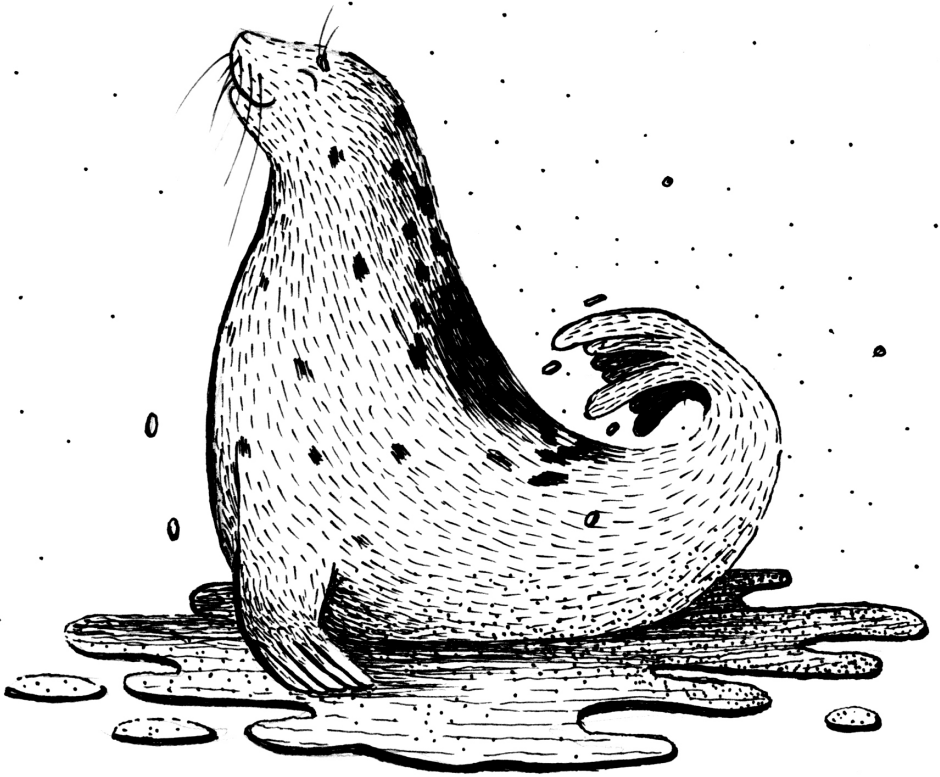
Brolis ruoniukas ilgai žiūrėjo į vandenį, nesiryždamas sekti paskui. Jis atidžiai klausėsi mamos pamokymų, valandėlę padelsė ir tik tada atsargiai nusliuogė į teliūskuojantį baseiną. Iškišo iš vandens snukutį ir palengva nuplaukė iki tolimojo krašto. Apsipratęs su vandenyje apėmusiu nesvarumu, ketino dar šiek tiek lėtai paplaukioti, bet nenuorama sesė jam to neleido. Priplaukusi kepštelėjo į šoną, bakstelėjo snukučiu: „Nagi, judinkis, pagauk mane!“ Šią neklaužadą reikia pamokyti, nusprendė rimtuolis ir nusivijo sesę. Mama ruonė meiliai žvelgė į dūkstančius vaikus.

Išmokę plaukti, jaunikliai artimiau susipažino su keturiais suaugusiais ruoniais, Muziejaus senbuviais. Vienas iš jų – didelis, stiprus tamsiakailis ruonis – buvo vardu Parnidis, bet mažyliai tarpusavyje jį vadino ponu Pasipūtėliu, mat jis mėgo girtis ir nesustodamas pasakojo apie savo herojiškus žygdarbius jūroje. Kitas baseino ruonis, vardu Mauras, buvo jau pagyvenęs – net ūsai pražilę, balti baltutėliai. Didžiąją dienos dalį jis snausdavo baseino kampe. Senuką mažyliai praminė ponu Miegaliumi. Baseine gyveno dar dvi ruonės – Pilkšvė ir Kopgalė, – panašaus amžiaus ir išvaizdos, bet labai skirtingo būdo. Viena nuolat bam-

bėdavo ir buvo viskuo nepatenkinta – net jos lūpų kampučiai buvo nusvirę, – todėl mažyliai pavadino ją ponia Pikčiurniene. O antroji buvo žvitri ir mėgo juokauti, todėl tapo ponia Linksmuole. Ruoniukų mamą Žmogus vadino Nida, tačiau mažyliams ji buvo tiesiog mama.

Iš pradžių mažieji ruoniukai vardų neturėjo, bet vieną dieną prie baseino plačiai šypsodamasis atėjo Žmogus ir pranešė, kad šiandien – jauniklių vardynos. Mat Muziejuje yra tokia tradicija: gimus ruoniukams, visos Lietuvos vaikai renka vardus ir siunčia savo pasiūlymus į Muziejų, o Žmogus išrenka tinkamiausius. Išrinkus vardus, keliamos vardynos, o vaikai, kurie juos sugalvojo, apdovanojami. Taigi nuo šiol mažosios ruoniukės vardas bus Smiltė – jis primins Baltijos jūros pakrantės smiltis. O broliuko ruoniuko vardas bus Vėjus – jis primins jūros bangas genantį vėją.

Ruoniukai labai didžiavosi naujaisiais vardais, jautėsi tapę visateisiais Muziejaus gyventojais. Nors dar nežinojo, kaip atrodo pakrantės smiltys ir vėjo gėnamos bangos, abu džiaugėsi, kad jų vardai susiję su mamos apdainuota Baltijos jūra.

Jaunikliai Smiltė ir Vėjus greitai priprato prie savo vardų skambesio, bet Žmogus vis dar retkarčiais vadinavo juos kaip seniau – mažaisiais išdykėliais.

Ką jau ką, o išdykauti mažieji tikrai mėgo. Žiūrėk, priplaukia prie ramiai snaudžiančio senuko Miegaliaus, smarkiai baksteli jam į apvalų pilvą snukučiais ir sprunka šalin, kikendami iš to, kaip juokingai varto akis nustebęs Miegalius. Arba prisigretina prie ponios Linksmuolės iš abiejų šonų ir vienu balsu ima prašyti pakasyti nugarėlę. Linksmuolė sukasi į vieną, sukasi į kitą, kol galiausiai perpranta pokštą, ir leipsta juokais. Prie ponios Pikčiurnienės ruoniukai nesiartindavo, nes toji ir šiaip nuolat skundėsi mažųjų keliamu triukšmu ir reikalavo ramybės.

Baseine nebuvo liūdna. Du kartus per dieną atėdavo Žmogus su kibirėliu skanių žuvų, ir visi baseino ruoniai prisiesdavo iki soties. Apylinkių naujienas papasakodavo pro šalį skrendantys plepiai kirai. Pavasarį, sušilus orams, į Muziejų užklysdavo vis daugiau lankytojų ir ilgai stovėdavo prie ruonių baseino turėklų, o mažyliai Smiltė ir Vėjus smalsiai juos apžiūrinėdavo. Įdomiausi būdavo vaikai. Iš pradžių jie nedrąsiai žvelgdavo per turėklus, bet netrukus jau kvatodavosi

iš mažųjų ruoniukų pokštų, kūlversčių ir gaudynių. O ir patys vaikai mokėdavo nutaisyti įvairiausių juokingų grimasų ir pralinksminti ruoniukus. Išsiskirdavo visi patenkinti – ir vaikai, ir mažieji ruoniukai.

AR ŽINAI?

- *Mamos ruonės pienas labai riebus – apie 50 procentų riebumo, todėl naujagimiai ruoniukai labai greitai priauga svorio. Karvės pienas yra tik 4 procentų riebumo.*
- *Gimę ruoniukai sveria apie 15 kilogramų, mama juos žindo 3 savaites ir jų svoris užauga iki 70 kilogramų. Paskui ruoniukai gali 2 mėnesius nesimaitinti – gyventi iš riebalų atsargų.*
- *Nors Baltijos ilgasnukiai ruoniai vadinami pilkaisiais, jų kailis būna įvairių spalvų. Paprastai patinai būna pilki arba rudi su šviesiais lopais, o patelės – šviesiai pilkos su tamsiais lopais.*

Pirmoji populiarių istorinių romanų rašytojos
Ginos Viliūnės knyga vaikams.

Labas, mano vardas Gina, esu rašytoja ir mėgstu kurti įvairias istorijas. Parašiau šią knygą, nes man labai patinka ruoniai. Kodėl ruoniai? – paklausi tu. Prieš daugelį metų, kai mano dukros dar buvo mažos, nuvažiavome į Lietuvos jūrų muziejų, pamatėme ruonius ir įsimylėjome. Juk jie tokie smalsūs, padykę, visai kaip šuniukai, tik tai jūros. Kuo daugiau apie šiuos gyvūnus sužinojau, tuo mielesni jie man tapo. Gal ir tau ims patikti ruoniai, kai perskaitysi šią knygą?

Jos herojai – ruoniukai Smiltė ir Vėjus – gimė Jūrų muziejuje, o kiek paūgėję buvo paleisti į laisvę – Baltijos jūrą. Smiltė ir Vėjus, kaip ir vaikai, yra linksmi, draugiški ir smalsūs, tačiau ne visada klauso mamos, todėl pasimeta ir turi įveikti ilgą kelią, kol vėl randa savo šeimą. Keliaudami jie patiria daugybę nuotykių, susiduria su pavojais, susipažįsta su jūros gyventojais. Ar žinai, kad Baltijos jūroje gyvena net trijų rūšių ruoniai ir mažiausi pasaulyje banginiai, vadinami jūrų kiaulėmis? Knygoje rasi ir daugiau įdomybių apie jūrą ir jos gyventojus.

Drauge su ruoniukais
Smilte ir Vėjumi pažink Baltijos jūrą!

GINA VILIŪNĖ

ISBN 978-609-466-398-7

TYTO ALBA

9 786094 663987

Pirkite internetu
www.tytoalba.lt